

KRIZA IDENTITETA MLADIH, ANARHIZAM I ODBOJNA ULOGA RADA

¹ *Prof. dr. sc. Zlatko Miliša, redoviti profesor u trajnom zvanju
Sveučilište J.J. Strossmayera, Filozofski fakultet, Osijek, Hrvatska*

Sažetak: *Današnje adolescente, kao nikada ranije, obilježava konfuzija identiteta i uloga u društvu što stvara krizu identiteta, a to je potrebno dovesti u vezu s preferencijama mlade generacije. Vrijednosti su usmjeravajući, pokretački i regulacijski čimbenik u odgoju mladih, a pojavnost skeptične generacije generira krizu odgoja. Iz toga proizlazi da mladi žive u društvu krize i (socijalnih) rizika koje nisu oni stvorili, ali postaju njihove žrtve. Zanemarivanjem vrijednosti i potreba mladih stvara se bumerang generacija koja buntom obezvređuje autoritete. Anarhizam ima za cilj dokidanje svih oblika dominacije (izvanjskih) autoriteta. U radu se analizira poveznica između krize identiteta mladih i anarhističke paradigme odnosa prema radu. Odbojna uloga rada potencijalno vodi konfliktnim stanjima u psihodruštvenom ekvilibriju krize identiteta. Anarhisti nude koncept napuštanja države i autoriteta uopće, što ima dalekosežne sociopedagogijske konsekvence. Paradoks suvremenog društva vidljiv je u zahtjevima da mladi budu odani principima etike rada (upornost, štedljivost, materijalna neovisnost i samostalnost), dok su oni permanentno na marginama društva. Zaključuje se da je posljedica takvog društvenog stanja današnja bumerang i skeptična generacija, a konfuzija uloga izazvala je već i u ranijim razdobljima reakciju prepoznatljivu po anarhističkom buntu i osporavanju svih autoriteta i pokušaju rušenja društvenih institucija. Iz toga proizlazi da fermentirano nezadovoljstvo mlade/izigrane generacije ima potencijal da u Europi ponovi društvene neredne i do potencijalno još rizičnijih oblika destrukcije kod mlade generacije.*

Ključne riječi: *anarhizam, identitet, skeptična generacija, rad, vrijednosti.*

Uvodne napomene

U suvremenom društvu nezaobilazna je spoznaja da današnje generacije mladih sve manje vjeruju autoritetima, a kao posljedicu toga generiraju stavove i mišljenja su da država, škola, Crkva, roditelji i različite institucije ne ispunjavaju svoju funkciju te kreću u njihovo osporavanje. Stoga se nameće pitanje želi li se uspostaviti društvo bez autoriteta i vjerovati da bi takav sustav doista funkcionirao? Dokidanje autoriteta ima za posljedicu odricanje od odgoja, a što bi u konačnici prouzročilo kaos i bezvlađe. Do nestajanja autoriteta, tolerancije, altruizma, suosjećanja i nastanka krize autoriteta te potreba za dokoličarenjem dolazi zbog toga što društvo posjeduje plodove onoga što je samo posijalo. Sveopća kriza autoriteta i odgojna nemoć škole (nastavnika, roditelja, Crkve) jedan su od temeljnih problema krize identiteta. Škola gubi odgojnu funkciju u sučeljavanju s utjecajem ulice, medija, supkulturnih skupina mladih. Generacijska šutnja mladih vodi frustracijama, a onda i mržnji prema onome kome se, često iz straha, djeca i mladi ne žele iskreno obratiti. Šutnja je element skeptične generacije, a ona odvodi do bumerang generacije. Anatomija šutnje otkriva uzroke skepticizma, nedostatka kulture dijaloga, altruizma i tolerancije. Komunikacija pretpostavlja uključivanje, a ukoliko ona izostane kao posljedica javlja se isključivanje. Mladi šute iz mogućeg prkosa, nemoći, prijezira, a odgovorni za to šute jer ne razumiju govor šuteće mladeži. Iz navedenog proizlazi da je šutnja zlo u osobnom i društvenom životu.

---

¹ zmilisa@ffos.hr

Kriza identiteta i preferencije mladih

Eriksonova teorija psihosocijalnog razvoja ima originalan doprinos analizi krize identiteta (Erikson, 1968). Novina unutar Eriksonove teorije nesumnjivo je u promatranju ljudskog razvoja koji se po njegovu mišljenju odvija kroz cijeli život. Prema Eriksonovoj teoriji razvoj se odvija kroz stadije. U svakom stadiju postoji određen utjecaj socijalne i fizičke okoline na pojedinca. Svaki psihosocijalni stadij vezan je uz određenu vrste krize. Te krize nastaju kao posljedica fiziološke maturacije organizma i socijalnih zahtjeva koje okolina postavlja pojedincu u pojedinim razdobljima njegova razvoja. Psihosocijalni razvojčnosti temelji se na rješavanju kriza i konflikata u pojedinim stadijima razvoja. Pritom Erikson posebno naglašava period adolescencije zbog toga što se tada vrši prijelaz iz djetinjstva u odraslo doba. Identitet, kriza identiteta i zbrka identiteta nesumnjivo su najpoznatiji Eriksonovi pojmovi (Erikson, 1968). Također, nesumnjivo je da postoji određena interakcija između odraslih i generacije adolescenata. Ta je interakcija ponajprije vidljiva u brizi za mlade, stilovima odgoja te u prijenosu vrijednosti. Odnos između vrijednosti, krize identiteta, odnosa prema autoritetima potencijalno vodi prema konfliktnim stanjima u psihodruštvenom ekvilibriju krize identiteta. Termin kriza identiteta prvenstveno se odnosi se na zbrku uloga. No, kriza identiteta može izgledati posebno opasna zbog toga što se čini da o njoj ovisi budućnost pojedinca i mlade generacije. Ako se ta kriza ne prevlada, onda pojedinac ne zna koja je njegova uloga u društvenoj okolini i/ili ne zna u čemu se ona sastoji pa je popratna posljedica toga upravo konfuzija ili kriza identiteta. Posebice uznemiruje činjenica razvoja negativnog identiteta, tj. osjećanja posjedovanja niza potencijalno loših karakteristika. Najčešći put da se izađe na kraj s negativnim identitetom jest projiciranje negativnih karakteristika na druge u kojem se stvara osjećaj da su drugi loši, a ne sam pojedinac. Takva projekcija može dovesti do socijalne patologije, uključujući predrasude kao i do diskriminacije protiv raznih grupa ljudi.

Jedan od glavnih problema mladih o kojemu se puno govori, a malo piše i istražuje jest višak dosade i manjak ambicija, što ima za posljedice nastajanje vrijednosnih matrica koje vode u moralni kaos. U prilog toj tezi ide spoznaja da još i danas u Splitu postoji grafit u Mažuranićevoj ulici koji glasi „Nisam u krizi ali mi je dosadno“. Autor navedenog grafita kasnije je postao ovisnik, a njegova majka se angažirala u borbi protiv te pošasti. Paradoks suvremenog društva vidljiv je u zahtjevima koji se postavljaju pred mlade i društvo u cjelini: da budu odani principima etike rada (upornost, štedljivost, materijalna neovisnost i samostalnost), a da istovremeno budu vjerni potrošači. Ta konfuzija zahtjeva ili uloga izazvala je reakciju prepoznatljivu po anarhističkom buntu. Anarhisti nude koncept napuštanja države i autoriteta uopće, što ima dalekosežne sociopedagogijske konsekvence. Anarhizam ima za cilj dokidanje svih oblika dominacije (izvanjskih) autoriteta. Generalno sažimajući, anarhisti nisu samo protiv autoritarnih struktura nego su i protiv autoriteta.

Novoj odgojnoj paradigmi prethodi utvrđivanje društvenih potreba u rasvjetljavanju društva u kojem vlada dualizam vrijednosti, i to onih koje se (pro)nalaze u jazu eksplicitnih i implicitnih vrijednosti. Taj se dualizam vrijednosti prepoznaje u spoznaji da mladi prihvaćaju biti konformisti u javnom životu, a individualisti u privatnom životu. U knjizi *Šok današnjice* navodim pregled rezultata istraživanja odnosa mladih prema osobnoj i društvenoj budućnosti, a koji otkrivaju da mladi percipiraju vlastitu budućnost drukčije od budućnosti društva. Znatno veći postotak ispitanika smatra da će budućnost društva biti lošija od njihove. (Miliša, 2017, 238) Skupo plaćamo cijenu nesklada između budućnosti društva i osobne, ako je percipiramo po modelu "ja ću se nekako snaći, a do budućnosti društva nije mi stalo". Podijeljenost (mladih) na privatni (individualni) i javni (konformistički) život ili socrealističku mantru "snalažljivosti" utjecala je, nekad i danas, na društvenu pasivizaciju, odbijanja rješavanja društvenih problema i prosocijalno ponašanje. No, ta proturječnost danas ima svoje dugoročne posljedice - egzodus mladih (obitelji). Povijest se ponavlja, danas u znatno radikalnijem obliku.

Nova se paradigma temelji na implicitnim vrijednostima koje su pokretač i regulator ponašanja jer „naša uvjerenja, vrijednosti i postupci određuju naše paradigme“ (Greene, 1996, 13). Rokeach (1976) iznosi vrlo operativnu definiciju vrijednosti – „Vrijednosti su trajno vjerovanje da je specifičan način ponašanja ili cilja egzistencije društveno ili osobno poželjniji, u odnosu na suprotni način ponašanja ili

cilja egzistencije“ (Rokeach, 1976, 345). Prema Mougniote (1995, 38) vrijednosti su „regulacijski i pokretački čimbenik odgoja“ i zato treba znati koje su to vrijednosti koje mladi preferiraju, a koje utječu na njihovo ponašanje. Nužno je znati objasniti tezu o dualizmu vrijednosti, odnosno njihovu podjelu na eksplicitne i implicitne vrijednosti. Jednako je tako potrebno sagledati posljedice preferiranja individualizma u privatnom i konformizma u javnom životu, kao i skepticizma kod mladih, čime se mladi neizravno sukobljavaju u društvu (odraslih). Za sve navedene parametre od izuzetne je važnosti ispitati zadovoljstvo mladih korištenjem slobodnog vremena, te utvrditi određene parametre koji psihološki označuju njihovu krizu identiteta. Diener (1996) na osnovi rezultata istraživanja zaključuje kako subjektivna dobrobit i/ili stupanj razvijenog altruizma određuje stupanj kvalitete zadovoljstva sobom i drugima. Iako su relativno trajnije, vrijednosti su podložne promjenama. Promjenljivi karakter vrijednosti čini, dakle, i odgoj preko kojeg se utječe na svakog pojedinca da poduzme odgovarajući izbor u prihvaćanju zahtjeva sredine i društva, a univerzalna strana je u tome što se u odgojnom interakcijskom procesu, sredini i društvu vraćaju ili udaljuju neke općeljudske vrijednosti. Uslijed kategorije poželjnosti, vrijednosti usmjeravaju ponašanje svojih nosilaca. Pored toga, kriza odgoja nastaje uslijed raskola proklamiranih vrednota i samog života. Vrijednosti određuju prioritete među različitim preferencijama.

Kriza vrijednosti treba analizirati kao krizu odgoja. Kriza odgoja nastaje uslijed raskola proklamiranih vrijednosti i ponašanja. Eksplikacija ove teze (posta)je glavna teleološka odrednica pedagoškog pristupa. Kriza odgoja može se povećati kao rezultat promjene vrijednosti, a koju ne prati odgovarajuća promjena socijalne okoline, i obrnuto.

Vjerovanje u vrijednosno neutralnu društvenu znanost znači da bi znanstvenici trebali biti nezainteresirani za posljedice društvenih deformacija. Pojedinačna i društvena perspektiva zadana je vrijednošću, ali ona ima i (svoju) vremensku ograničenost. Izostanak generacijskog transfera određenih vrijednosti u procesima odgoja i obrazovanja potencijalno uzrokuje izostanak prosocijalnog ponašanja djece i mladih, a što je osobito vidljivo u odgojnom procesu. Ovo je važno kod redefiniranja ciljeva odgoja i vrijednosti (Gudjons, 1994).

Tezu o mladoj generaciji kao skeptičnom naraštaju razvio je njemački sociolog H. Schalsky (1963). Smatram da se iz njegovog stvaralačkog opusa mogu izdvojiti ove karakteristike skeptične generacije: a) isključiva usmjerenost na konkretno, neposredno činjenično, b) gledanje na svijet bez iluzija, ideala i romantičarskih ciljeva; c) strogo razdvajanje onoga što spada u javni život od onoga što pripada oblasti privatnog života - uz isključivu usmjerenost samo na privatno i d) apolitičnost - gubitak trajnijeg interesa za politiku i politička zbivanja što podrazumijeva odbojnost prema državnim institucijama, naravno ukoliko se država ne miješa u oblast privatnog života.

Sociologinje Leburic i Tomić-Koludrović u empirijskoj studiji aktualiziraju tezu o mladima kao skeptičnoj generaciji početkom 21. stoljeća (i) u Hrvatskoj, a rezultati ukazuju na to da takva pojava vodi u mnogostruku „ovisnost, nesamostalnost i društvenu marginalnost“ (Leburic i Tomić-Koludrović, 2002, 86, 103).

Skepticizam se kao pojam prepoznaje u bijegu u privatnost, apatiji, šutnji te težnjom za materijalnim probitkom. Premda se skepticizam prepoznaje po svim navedenim elementima, to nipošto ne znači da se on izražava kao indiferentnost. Skepticizam je izražen u kolektivnom pamćenju mladih s akumuliranom negativnom energijom nastalom zbog toga što je starija generacija zaboravila na njihove specifične probleme, interese i preferencije. To je izraz mladih u društvu koje nema jasne vizije za mlade: od sustava zapošljavanja, stimulacije, veće mobilnosti do izražavanja vlastitih sloboda u specifičnom supkulturnom ili alternativnom izričaju. Skepticizam je reakcija na nemogućnost izražavanja mladih unutar etabliranih institucija države. Skeptična generacija odbija se društveno-politički angažirati te ima, kako je ranije navedeno, specifičan odnos prema vlastitoj budućnosti i budućnosti društva.

Prema Leburic i Relja (1999) polovinom devedesetih godina istraživači i dalje bilježe apolitičnost mladih uz visoko pridavanje značenja samo svijetu privatnosti. Leburic i Tomić-Koludrović (2002)

navode kako s većim ili manjim stupnjem intenziteta, studenti i dalje visoko preferiraju vrijednosti hedonizma i individualnosti, a što su sastavnice skepticizma.

Zeijl (2001) u istraživanju slike slobodnog vremena kod adolescenata daje komparativnu analizu značenja slobodnih aktivnosti u Nizozemskoj i SAD-u te se iznose snažni argumenti u razlikovanju i negativnim implikacijama neorganiziranog slobodnog vremena, u odnosu na organizirane aktivnosti u školi i izvan škole.

Rasvjetljavanje dualizma dualizam prepoznaje u činjenici da mladi prihvaćaju biti konformisti u javnom životu, a(li) individualisti u privatnom. S posljednjim studentskim prosvjedima mladi su odbacili skepticizam i, po tko zna koji put, dokazali da on ima svoj volumen i vremenski rok, kada puca i prerasta u socijalnu buru. Mladima su ukradeni budućnost i ideali, sustavno im se potiralo dostojanstvo, (samo)afirmacija. Drave se pobrinula da im ostavlja u naslijeđe dužničko ropstvo. Ne treba čuditi zašto je veliki dio populacije mladih prihvatio vrijednosnu matricu radikalnog moralnog relativizma – sve ima cijenu, a ništa vrijednost. Najvažnije stvari gube na vrijednosti. Dali smo im ulica i tzv. "društvene mreže" iz kojih iskaljuju bijes i frustracije.

Bumerang generacija i eskalacija prosvjeda

Današnja *bumerang generacija* (ne)izravno preuzima anarhističku paradigmu društva bez hijerarhije, normi i poštivanja autoriteta. Odgojna atrofija škole, (lažni) paternalizam zajednice i roditelja, permissivni odgoj, indiferentni roditelji te desetljećima zanemarivane potrebe, problemi i preferencije djece i mladih stvorili su današnju *bumerang generaciju* koja svojim djelovanjem, ponašanjem, mišljenjem i stavovima naglašava da ih društvo izigrava te da mu ne vjeruju.

Mladi su ogledalo i korektiv društva, tj. upozorenje odraslima da moraju imati viziju za mlade, jer im se vlastita arogancija može vratiti kao bumerang. Mladi žive u društvu krize i (socijalnih) rizika koje oni nisu stvorili, ali postaju njihove žrtve. Postaju rizična populacija, a sve se više njih počinje ponašati rizično. Današnja su djeca i mladi (postali) *bumerang generacija* koja vraća društvu za svu nebrigu i zanemarivanje njihovih potreba. Buntom žele obezvrijediti sve autoritete (Miliša, 2011). Posljednji studentski prosvjedi (ne)izravno rehabilitiraju strategiju dirigiranog kaosa, a započeti su na *Facebook-prosvjedima* pod istim nazivom „Dani bijesa“. Poveznice između studentskih prosvjeda i anarhizma detaljno objašnjava Miliša (2011) gdje ističe kako su aktualna kriza autoriteta, odgojna atrofija škole, kriza državnih institucija, obiteljske drame pogađali, po scenariju anarhista, procesima ugroze autoriteta, ali nisu uspjeli i u „rastakanju države“. Njihovo glavno sredstvo „demokracije“ bila je blokada javnih ustanova. Manjina, koja je na tzv. plenumima odlučivala u ime većine, blokirajući nastavu, sveučilišne je profesore mjesecima terorizirala i stavljala u talački položaj. Nisu shvatili prolaznost i neoperativnost izravne akcije. Studenti nisu razmišljali o tome kako svoju energiju institucionalizirati, a upravo tu riječ preziru studenti - anarhisti (Miliša, 2011).

U najvećem globalnom prosvjedu, 15. listopada 2011., prosvjedovalo se iz 951 grada u 82 zemlje. Ti prosvjedi potvrđuju činjenicu da val globalnih nereda nije samo stvar prošlosti. Pokret je postao globalan, bez lidera i jedinstvene ideologije. Wilhelm Heitmeyer, ravnatelj Zavoda za interdisciplinarno istraživanje sukoba i nasilja na Sveučilištu Bielefeld, u njemačkoj tiskovini *Süddeutsche Zeitung* (dostupno na internetu od 11. kolovoza 2011.) uzroke nasilja pronalazi u desetljećima fermentiranog nezadovoljstva, ponajprije mlade, odnosno, izigrane generacije. On drži da nijedna zemlja u Europi više nije izuzeta od znatno brutalnijih nereda. Ispravno tvrdi da mladi vjeruju samo vršnjacima s kojima se homogeniziraju i u neredima samo da bi pokazali solidarnost nasiljem. Kako navodi, mladi su od odraslih vidjeli kako državne zakone pretvaraju u „zakone džungle“. Prema navedenom, nameće se zaključak da će skeptična i bumerang generacija ponovno imati svoje posljedice kao prije desetak godina (Miliša, 2011).

U Rimu je 20. i 21. prosinca 2010. godine vladalo opsadno stanje kada su eksplodirali paketi-bombe u veleposlanstvu Švicarske i Čilea. Dana 21. prosinca 2010. talijanski ministar unutarnjih poslova

Roberto Maroni za *La Repubblica* je izjavio da su taj teroristički čin organizirali anarhisti. Za vrijeme sukoba studenata i policije od 5. prosinca 2009. rektor Sveučilišta u Ateni završio je u bolnici nakon što su u prostorije Sveučilišta upali prosvjednici. U Grčkoj se dogodila okupacija škola, fakulteta, sindikalnih središnjica, čak i gradskih vijećnica. Poslije stalnih akcija u Ateni tijekom 2009., uslijedile su akcije u drugim grčkim gradovima, a u Solunu je u travnju izvršen transparent „Država je jedini terorist“. Veća skupina mladih prosvjednika početkom svibnja 2010. organizirala je opći štrajk pod vodstvom anarhista i Komunističke partije Grčke. Kao znak potpore grčkim prosvjedima, neredi su izbili u desetak europskih gradova, gdje su napadnuti grčki konzulati. Sukobi s policijom zabilježeni su 5. svibnja 2010. u Madridu, Parizu, Barceloni, Berlinu, Rimu, Istanbulu, Bolonji i Kopenhagenu, u gradovima iz zemalja s anarhističkom tradicijom. Od ekstremnih anarhista u srpnju 2010. godine izdvojila se gerilska skupina *Sekta revolucionara*. Prijetili su da će Grčku pretvoriti u „ratnu zonu“. Sekta revolucionara najavila je da će nastaviti napadati policajce i korumpirane medije. Talijanska *Neformalna anarhistička federacija* prijetila je gerilskim ratom. U priopćenju objavljenom na internetskoj stranici *325.nosate* anarhistička organizacija iskazala je da želi „građanski rat“ (Miliša, 2011). Aktivnosti prosvjeda smanjile su se potkraj 2011. i utihnule u 2012. godini, no ovdje se iznose pretpostavke da društvo (nakon deset godina) u svjetskim razmjerima čeka nova eskalacija nasilja.

Anarhisti rad prezentiraju kao prokletstvo

Anarhisti nude koncept napuštanja države i autoriteta uopće, što ima dalekosežne sociopedagogijske implikacije. Anarhizam ima za cilj dokidanje svih oblika dominacije (izvanjskih) autoriteta. Generalno govoreći, anarhisti nisu samo protiv autoritarnih struktura nego i autoriteta.

Adam Smith (1980), škotski ekonomist iz 18. stoljeća, prvi je definirao rad kao „prokletstvo“. I F. Tylor, osnivač znanstvene organizacije rada, smatrao je da ljudi rade samo zato jer moraju i da su motivirani samo novcem (Miliša, 1999). Karl Marx je u svojim ranijim djelima govorio o radu kao negativnom obliku „samodjelatnosti“, zagovarajući tezu da svaki proizvodni rad treba ukinuti (Miliša, 1999). Lafargue (1883), Marxov suvremenik, u svom je radu podrugljivo nazivao one koji su to vrijeme nazivali stoljećem rada, a za njega je to bilo vrijeme boli, bijede i korupcije. Black (2002) navodi raznolike eseje o ukidanju rada: „Rad je uzrok sve bijede ovoga svijeta. Svako zlo počinje od rada. Da bismo prestali patiti, trebamo prije svega prestati raditi“ (Black, 2002, 17). „Rad je najveći masovni ubojica zbog nesreća na poslu (Black, 2002, 31), [...] razlog opijanja ljudi i ulaska u svijet droge [...]“ (Black, 2002, 32). „Ono što jedino opravdava «napor» je seksualni užitak i razuzdani hedonizam“ (Black, 2002, 42).

U anarhističkoj strategiji slobodan je onaj tko prkosi normama i svim autoritetima. Opasnosti proizlaze i iz danas rehabilitirajućih promišljanja poznatih anarhista: „Ondje gdje umire autoritet, rađa se sloboda“ (sljedbenici Kropotkina u transparentu kod njegova pogreba), Bakunjinina i njegovih načela: „Strast za razaranjem kreativna je strast“, i Proudhona: „Naše načelo jest: ateizam u religiji. Anarhija u politici. Bez vlasništva u ekonomskoj sferi.“ Anarhisti nude koncept „rastakanja države“, Crkve, škole i obitelji. Oni sustavno potiru sve autoritete, od roditelja i vlasti do škole i Crkve, a ostaje (im) pojedinac oslobođen svake odgovornosti (Miliša, 2011).

Anarhisti su prepoznatljiviji po kritici svega postojećega. Oni su protiv države, rada, braka, protiv političara na vlasti i oporbe. Pitanje je tko (im) ostaje, osim vlastitog samoljublja. Protive se svakoj hijerarhiji i autoritetu. Bore se za slobodu bez odgovornosti. Životno načelo anarhista jest uništavanje svih autoriteta, prepoznatljivo i u zagovornicima antipedagogije. Antipedagogija se poziva na načelo nemiješanja, neinterferiranja u odgoj i dozrijevanje. Krajnja namjera antipedagogije jest potpuna autonomija, odnosno neovisnost djece i mladih o svim autoritetima. Počinje se sa slamanjem veza između roditelja i djeteta. Tome su pridonijeli anarhistički pokreti negiranjem svih autoriteta. Kramer (1977) protivi se vladanju institucija te zagovara odbojnu ulogu rada i raspojasani hedonizam. Maier (2002) iznosi strategiju „postupnog potkopavanja posla“. Svoj rad prezentira kao zabušantski manifest, a glavna teza rada jest da možeš biti lijenčina i izvući se radne etike te da će takav odnos prema poslu pridonijeti tvom usponu na hijerarhijskoj ljestvici tvrtke. Anarhisti i danas imaju istu

parolu: „Ondje gdje umire autoritet, rađa se sloboda“. Na društvu je da odgovori s porukom: „Ondje gdje umire autoritet, nema slobode“.

Brojni sociolozi u SAD-u sredinom osamdesetih navedeno aktualiziraju s prijetećim „ekstremnim individualizmom“ osobito kod mladih, koji traže otklon od društvenih obveza (Bellah i sur., 1986). Tako i Berg (1968, 149) zaključuje da mladi „prestaju vjerovati u ideale protestantske etike kapitalizma“. Razlog tomu je, tvrde i drugi američki istraživači, „hereza koja se širi“, a to je izostanak zdravog liberalizma i individualizma kod mladih – kao temelj nastanka američke kulture (Berg, 1968, 316; Bellah i sur., 1986, 149). Za prosječnog zaposlenog Amerikanca „Preživjeti dan je trijumf“ (Terkel, 1975, 10), ožiljci koji potencijalno „najizravnije dodiruju malignu dušu američkog društva“ (Terkel, 1975, 27). Život od ponedjeljka do petka je „više nego umiranje“ (Terkel, 1975, 17). Samo statistički irelevantan postotak zaposlenih su izjavili da su zadovoljni na svom radom mjestu (Terkel, 1975).

Istraživanje u Dalmaciji i Slavoniji iz 2007. godine pokazalo je da je orijentacija na „dokoličarenje“ najzastupljenija aktivnost u slobodnom vremenu ispitanih srednjoškolaca u tim regijama, a da se ispitanici najrjeđe orijentiraju na kulturne sadržaje (Mlinarević i sur. 2007). Rezultati istraživanja pokazuju da mladi svoje slobodno vrijeme najviše «troše» u kafićima, te provode u pasivnim oblicima zabave. Prema Ule (1988, 420) proces suvremenog života mladih obilježava odmak od zahtjevnog rada, „a prema svijetu slobodnog vremena, potrošnje i zabave“. Sve to je posljedica anarhističke koncepcije oslobođanja od etike odgovornosti u radu. Miliša (2021) navodi istraživanja koja pokazuju da su dominantne vrijednosti koje današnja generacija preferira: slava, novac i bogatstvo (bez rada). I Buchanan (2003, 15) iznosi da su, između ostaloga, dominantne vrijednosti kod mladih: „seks, slava, novac (bez rada) i moć“.

Sociološki je ostalo nerazjašnjeno pitanje kako su skandinavske zemlje, u kojima je protestantska etika rada dominantna, same zatečene širećom «herezom» hedonizma i potrošačkog mentaliteta, koje nagrizala «bilo» društva i mlade generacije. Znakovito je da i Leburić i I. Tomić-Koludrović (2002) u svom radu utvrđuju da ovisnički identitet znači izostanak radnog identiteta.

Rezultat tih rezultata i/ili procesa su novi oblici skepticizma i oslobođanje od rada, koji će s vremenom dovesti do kaotičnog stanja. Dakle, mladi nisu bitnije promijenili u odnos prema radu i obrazovanju, ali jednako je tako i odnos društva prema mladima ostao gotovo neizmijenjen. Paternalistički odnos države i roditelja prema mladima u odgoju nekada je bio konstanta, a danas su ga zamijenili popustljivi odgoj i/ili indiferentni roditelji (kao posljedica skepticizma, defetizma ili nihilizma). Zato je danas dominantna pedocentrična doktrina koja pogoduje širenju egocentrizma. Kao posljedica toga danas su dominantne skeptična i bumerang generacija, a to su „okidači“ za eskalaciju nasilja.

Zaključak

Kultura nerada širi se anarhističkom paradigmom oslobođanja od rada, gdje je važno kako zaraditi, a ne kako raditi. Navedeno se dovodi u vezu s obezvrjeđivanjem radnog identiteta i krizom vrijednosti. Anarhisti su prepoznatljiviji po kritici svega postojećega. Oni su protiv države, rada, braka, protiv političara na vlasti i oporbe. Protive se svakoj hijerarhiji i autoritetu. Bore se za slobodu bez odgovornosti. U radu se navode posljedice inverzije vrednota, gdje su slava i bogatstvo na vrhu ljestvice, a suosjećanje i altruizam na dnu. Objašnjava se zašto je kriza odgoja kriza vrednota i koje sve posljedice imaju na svijest i ponašanje skeptične i bumerang generacije. U pozadini fermentiranog nezadovoljstva izigrane generacije otkriva se šutnja kao uzrok skepticizma, nedostatka dijaloga te prosocijalnog ponašanja i tolerancije. Šutnja je pojedinačni i skupni čin prijezira, bijesa i frustracija. S posljednjim studentskim prosvjedima mladi su odbacili skepticizam i, po tko zna koji put, dokazali da on ima svoj volumen i vremenski rok, kada puca i prerasta u socijalnu buru. Skepticizam je izražen u kolektivnom pamćenju mladih s akumuliranom negativnom energijom. Skepticizam i anarhizam kod mladih potrebno je sagledavati kao značajan indikator njihove društvene marginalizacije te kao njihova reakcija na nemogućnost izražavanja unutar etabliranih državnih struktura. U radu se navode

poveznice rezultata istraživanja skepticizma i oslobađanje od rada, koji udruženo vode do novih kaotičnih stanja. Takva potencijalno opasna stanja su očekivana jer su nekada i danas mladi ostali na marginama društva. Iz svega iznesenog proizlazi glavna afirmativna hipoteza ovog rada da godinama fermentirano nezadovoljstvo izigrane mlade generacije ima nove potencijale za još rizičnijim oblicima destrukcije mlade generacije od posljednjih masovnih studentskih prosvjeda.

Literatura:

1. Bellah, R. N. et al. (1986). *Habits of the Heart*. New York: California University Press.
2. Berg, J. (1968). *They won't work*. New York: California University Press.
3. Black, B. (2002). *Proleterci svih zemalja opustite se*. Beograd: Anarhija Book.
4. Buchannan, P. J. (2003). *Smrt Zapada*. Zagreb: Mozaik.
5. Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
6. Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
7. Greene, B. (1996). *Nove paradigme u odgoju*. Zagreb: Alineja.
8. Gudjons, H. (1994). *Pedagogija: temeljna znanja*. Zagreb: Educa.
9. Lafargue, P. (1883). *Pravo na lijenost*. L'Egalité. Charles Kerr and Co.: Co-operative.
10. Leburčić, A., i Relja, R. (1999). Kultura i zabava mladih u slobodnom vremenu. *Napredak*, 2, 175-183.
11. Leburčić, A., Tomić-Koludrović, I. (2001). *Skeptična generacija - Životni stilovi mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: AGM.
12. Leburčić, A., Tomić-Koludrović, I. (2002). *Nova političnost mladih*. Zagreb: Alineja.
13. Lösche, P. (1977). *Anarchismus - Erträge der Forschung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
14. Kramer, K. (1977). *Anarchie – Was ist eigentlich Anarchie?* Berlin: GAM MEDIA.
15. Maier, C. (2002). *Dobar dan lijenosti*. Zagreb: Ocean more.
16. Meltzer, A. (1976). *The Anarcho-Quiz Book. Black Flag, organ of the Anarchist Black Cross*. Sanday, Orkney: Cienfuegos Press.
17. Miliša, Z. (1999). *Odgojne vrijednosti rada*. Split: Književni krug u Splitu.
18. Miliša, Z. (2011). *Anarchism - Protests - Upbringing: Anarchistic implications in student protests and upbringing* (drugo, prošireno izdanje na engleskom jeziku). Saarbrücken: LAP.
19. Miliša, Z. (2021). *Oduprimo se demonopedagogiji današnjice*. Velika Gorica: Benedikta.
20. Miliša, Z. (2017). *Šok današnjice*. Osijek: Grafika
21. Mlinarević, V., Miliša, Z. i Proroković A. (2007). Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije - usporedba slavonskih gradova i Zadra. *Pedagoška istraživanja*, 4, 81-101.
22. Mougnot, A. (1995). *Odgajati za demokraciju*. Zagreb: Educa.
23. Rokeach, M. (1976). The nature of human values. U: *Current perspectives in social psychology*, ur. Hollander, E. P. i Hunt, R. G. London: University Press.
24. Schalsky, H. (1963). *Skeptische Generation*. Düsseldorf-Köln: Eugen Diederich Verlag.
25. Smith, A. (1980). *Istraživanja prirode i uzroka bogatstva naroda*. Beograd: Kultura.
26. Ule, M. (1988). Svakodnevna političnost mladih – političnost svakodnevnog života. *Omladina i politika - jugoslavenska omladina između političke apatije i autonomnog političkog subjektiviteta*. Split: Marksistički centar za Dalmaciju.
27. Terkel, S. (1975). *Working*. New York, The Hearst Corporation.
28. Zeijl, E. (2001). Yuoung Adolescenents, Leisure Patterns. *Society and Leisure*, 24(2), 379- 402.

IDENTITY CRISIS OF THE YOUNG, ANARCHISM AND THE REPULSIVE ROLE OF WORK

Abstract: *Today's adolescents, like never before, are characterized by confusion of identity and societal role, which creates an identity crisis, and this needs to be linked to the preferences of the younger generation. Values are the guiding, initiating and regulatory factor in the education of children and the young, and the emergence of a skeptical generation generates a crisis of upbringing. It follows from this that the young are living in a society of crisis and (social) risks that they did not themselves create but are the victims of. The neglect of the needs of children and the young creates a boomerang generation that devalues any kind of authority by rebellion. Anarchism has as a goal to eliminate all kinds of domination of (external) authority. In the paper the connection between the identity crisis of the young and the anarchist paradigm of the relation towards work is analyzed. The repulsive role of work potentially leads to states of conflict in the psychosocial equilibrium of the identity crisis. Anarchists are offering the concept of the abandonment of the state and authority in general, which has long-term socio-pedagogical consequences. Content analysis leads us to realize that the paradox of contemporary society manifests itself in the demand that the young be loyal to the principles of work ethics (tenacity, thriftiness, material independence, and self-sufficiency), whereas they are always on the margins of society. It is concluded that today's boomerang and sceptical generation is the consequence of such a social state, whereas the confusion of demands or roles has already in earlier periods caused a reaction recognizable by anarchistic rebellion and the denial of all authority and institutions. It follows from this that the fermented discontent of the young/cheated generation has a potential to lead to renewed social unrest in Europe, which leads to potentially even riskier forms of destruction in the younger generation.*

Keywords: *anarchism, identity, the sceptical generation, values, work.*